

Bendeniz Kurşun Kalem*

Leonard E. Read**

Ben bir kurşun kalemim; okuma yazma bilen bütün büyükler ve küçüklerin tanıdığı hani şu sıradan ahşap kuşun kalem.¹
Yazmak, benim görevim ve uğraşımdır; bütün yaptığım da budur.

Neden bir soy araştırması yazdığımı merak ediyorsunuzdur. Başta şunu söyleyim, hikâyem ilginçtir. İkinci olarak, ben bir muammayım –bir ağaç, bir günbatımı ve hatta şimşekten daha fazla sırlarla doluyum. Ancak geçmişim olmadığını ve sıradan bir şey olduğumu düşünenler beni önemsemiyorlar. Bu kibirli tutum, beni sıradanlık seviyesine indiriyor. Bu tür hatalar, insanoğlunu eninde sonunda tehlikeye iter. Bilgin G. K. Chesterton'un gözlemlediği gibi: "Mucize istediğimizden yok oluyoruz, mucizeler istediğimizden değil."

Bendeniz, kurşun kalem, basit görünsem de hayranlık ve ilginizi hak ediyorum; bu iddiamı da ispata çalışacağım. Beni anlayabilerseniz -galiba bunu istemek fazla olacak- sembolize ettiğim mucizevî durumun farkına varabilirsiniz, insanoğlunun kaybetmekte olduğu özgürlüğü kurtarmaya yardımcı olabilirsiniz. Vermem gereken önemli bir ders var. Ben bu dersi, bir arabadan

* *The Freeman*, December 1958.

**Foundation of Economic Education'un kurucusu ve ilk başkanı

¹Resmî adını "Mongol 482". Bir çok parçam Eberhard Faber Kalem Şirketi, Wilkes-Barre, Pennsylvania tarafından üretilmiş, tamamlanmış ve monte edilmiştir.

veya bir uçaktan ya da mekanik bir bulaşık makinesinden daha iyi verebilirim, çünkü çok basitim.

Basit mi? Bu dünyada tek bir kişi bile benim nasıl yapıldığımı bilmez. İnsanı şaşırtıyor, değil mi? Özellikle de, her yıl ABD'de benim türümden yarım milyar mal üretildiğini göz önünde bulundurursak.

Beni elinize alın ve inceleyin. Ne görüyorsunuz? Pek fazla bir şey yok -biraz ahşap, boya, basılmış bir yazı, grafit kurşun, bir parça metal ve bir de silgi.

Sayırsız Atalarım

Tıpkı sizin de kendi soyunuzu çok gerilere kadar takip edemeyeceğiniz gibi, ben de bütün atalarımı adlandırıp anlatamam. Ancak onların zenginliğini ve karmaşıklığını gösterecek kadar bilgi verebilecek durumdayım.

Aile ağacım gerçekten de bir ağaçla, Kuzey California ve Oregon'da yetişen düz dokulu sedir ağacıyla başlar. Bütün bu sedir tomruklarını kesmek ve demir yollarına taşımak için kullanılan testereleler, kamyonlar, halatlar ve diğer tertibatı bir düşünün. Üretimine harcanan bütün emek ve yetenekleri hayal edin: Maden filizinin çıkartılması, çeliğin yapımı ve testerelelere dönüştürülmesi, baltalar, motorlar; kenevirin yetiştirilmesi ve sağlam bir halata dönüşmesi için gereken aşamalar; yatakları ve yemekhaneleriyle kamplar, yemek pişirme ve gıdaları temin etme. Çalışanların içtiği bir fincan kahvede adı bilinmeyen binlerce insan var!

Tomruklar, San Leandro, California'da bir değirmene gönderilir. Vagonları, rayları ve lokomotifleri yapan ve ayrıca iletişim sistemini kuran bireyleri hayal edebiliyor musun? Bu lejyonerler benim atalarım arasındadır.

San Leandro'daki değirmeni düşünün. Sedir tomrukları, ufak, kalem uzunluğunda ve dörtte bir inçten daha ince biçimde kesilir. Bunlar fırında kurutulur ve kadınların yüzelerine allık sürdükleri gibi boyanırlar. İnsanlar benim soluk beyaz renkte olmamdan hoşlanmazlar. Bu çıtalar mumlanıp yeniden fırında kurutulur. Boya ve ocakların yapımına, ısı, ışık ve elektrik, motorlar ve değirmenin ihtiyaç duyduğu diğer şeylerin tedarik edilmesine ne kadar emek harcandı? Atalarım içinde değirmende çalışan temizlikçiler var mı? Evet, ayrıca değirmenin elektriğini sağlayan Pacific Gas & Electric Company elektrik kurumunun betonunu döken işçiler de buna dahil!

Bütün ülkeye o çıtaları taşımakta katkısı olan buradaki ve uzaklardaki ataları unutmayın.

Piyasa

Kalem fabrikasına girdikten sonra (makine ve inşasına 4.000.000 \$ kullanılan ve bütün sermayesi atalarımın tutumlu birikimleri ile yapılmış olan fabrika) her bir çıtaya karmaşık bir makineyle bir oluk açılır, ardından bir başka makine kurşunu yerleştirir, tutkallar ve üstüne bir başka çita ekler; yani bir kurşun "sandviç" yapılmış olur. Ben ve yedi kardeşim bu ahşap sandviçten şekillendiriliriz.

Benim "kurşunum" -aslında hiç kurşun içermez- karmaşıktır. Grafit, Seylan'dan temin edilir. Bu ocakta çalışanları, araç gereçleri yapanları, grafitin gönderildiği kağıt ambalajları imal edenleri, ambalajları sarmak için ipleri yapanları, gemiye yükleyenleri ve gemileri inşa edenleri bir düşünün. Hatta yolum üzerindeki fener bekçileri -ve liman pilotları- doğumuma yardımcı olmuştur.

İşleminde amonyum hidroksitin kullanıldığı Mississippi'den gelen bir çamurla grafit karıştırılır. Sulfonat, iç yağı gibi (sülfürik asit ile tepkimeye giren hayvansal yağlar) nemlendirici maddeler eklenir. Çok sayıda makineden geçtikten sonra karışım çok uzun bir kalıp şeklinde ortaya çıkar, kesilir, kurutulur, ve birkaç saat 1,850 Fahrenheit'ta pişirilir. Sağlamlık ve pürüzsüzlüğünü arttırmak için kurşunlara Meksika'dan gelen kandelila mumu, parafin ve hidrojenize doğal yağlar içeren sıcak bir karışımla işlem yapılır.

Sedirime altı kat lake kaplama yapılır. Boyanın içerdiği bütün malzemeleri biliyor musun? Hint yağı yetiştiricileri ve üreticilerinin katkısı olduğu kimin aklına gelir? Ama öyle. Boyanın güzel bir sarı rengi alması bile sayabildiğinizden fazla insan emeği gerektirir.

Yazısına bakın. Bu, reçineyle karıştırılmış siyah karbona ısı uygulanmasıyla şekillendirilen bir şerittir. Reçine nasıl yapılır, ayrıca siyah karbon da nedir?

Metal parçam, yüksüğüm ise pirinçtir. Çinko ve bakırı madenlerden çıkarılanları ve doğadan gelen bu ürünlerden parlak pirinç varaklar yapma yeteneğine sahip insanları düşünün. Yüksük üzerindeki siyah halkalar siyah nikelden yapılır. Peki siyah nikel nedir ve nasıl uygulanır? Yüksük ortasında neden siyah nikel olmadığını anlatacak olsam sayfalar sürer.

Bir de tacım var, ancak "tıkaç" olarak kullanımı yaygınlaşmıştır; insanlar genelde benimle yaptığı hataları silmek için kullanır. Faktis adı verilen bir katkı maddesi, silme işlemini gerçekleştirir. Endonezya'dan gelen kolza çekirdeği yağı ve sülfür klorid ile tepkimeye girmesiyle elde edilen lastik benzeri bir üründür. Genel düşüncenin aksine, lastik tutturma amacı için kullanılır.

Yine burada da sayısız sertleştirici ve hızlandırıcı maddeler vardır. Ponza taşı İtalya'dan gelir; "tıkaça" rengini veren pigment ise kadmiyum sülfittir.

Kimse Bilmez

Bu dünyada kimsenin benim nasıl yapıldığımı bilmediği yönündeki iddiama itiraz etmek isteyen var mı?

Yaratılışında milyonlarca insanın katkısı vardır, hiç biri de diğerlerinden daha fazla bilgiye sahip değildir. Brezilya'daki kahve çekirdeğini toplayan ve başka yerlerdeki gıda üretenleri de işin içine katarak fazla ileri gittiğimi ve aşırı uç bir görüş sahibi olduğumu söyleyebilirsiniz. İddiamın arkasında duruyorum. Tüm bu milyonlarca insanın dışında, sürece, küçük bir üretim bilgisinden (know-how) daha fazla katkıda bulunan tek bir kişi bile yoktur. Buna kalem şirketinin genel müdürü de dahildir. Teknik üretim bilgisi (know-how) açısından tek fark, Seylan'daki grafit madencisi ve Oregon'daki tomrukçunun arasındaki bilgi türünün farklılığıdır. Ne madenci ve tomrukçudan, ne de fabrikadaki kimyager veya tarlalarda yetiştirilen kenevir işçisinden (petrolün yan ürünü olarak parafın) vazgeçilemez.

Şaşırtıcı bir gerçek daha: Ne tarladaki işçi, ne grafit veya toprağı kazan, ne gemileri, trenleri veya tırları yöneten veya yapan, metali yapan makineleri işleten ne de şirketin başkanı, beni istediği için işini gerçekleştirir. Her biri, birinci sınıftaki çocuk kadar beni istemez. Bunca insanın içinde mutlaka hiç kalem görmeyen veya nasıl kullanacağını bilmeyen insanlar vardır. Onları motive eden şey ben değilim. Sebebi belki de şudur: Bu insanlardan her biri, ufak bilgisini istediği veya ihtiyaç duyduğu mal ve hizmetle değiş tokuş edebildiğini görür. Bu unsurların içinde ben olabilirim de, olmayabilirim de.

Yönetici Beyin Yok

Daha şaşırtıcı bir başka gerçek daha var: Beni hayata döndüren sayısız eylemleri dikte eden veya yönlendiren bir yönetici beynin olmaması. Böyle bir insanın izi bulunamıyor. Bunun yerine "Görünmez Bir Elin" çalıştığını görüyoruz. Daha önce bahsettiğim muamma buydu.

"Sadece Tanrı'nın ağaç yapabildiği" söylenir. Neden bunu kabul edelim? Sebebi, bizim bu işi yapamayacağımızı kabul etmemiz değil midir? Gerçekten de bir ağacı tasvir edebilir miyiz? Yüzeysel açıdan değilse, tarif edemeyiz. Örneğin, bazı moleküler yapıların bir ağacı oluşturduğunu söyleyebiliriz.

Piyasa

Ancak insanlar arasında hangi beyin, ağacın ömründeki molekül değişimlerini kaydedebilecek, hatta yönetebilecek durumdadır? Böyle bir eylem düşünülemez bile!

Bendeniz, kurşun kalem, bir karmaşık mucizeler kombinasyonuyum: Ağaç, çinko, bakır, grafit vs. Ancak doğada görülen bu mucizelerin yanı sıra, daha sıradışı bir mucize vardır: Yaratıcı beşerî enerjilerin oluşumu –beşerî ihtiyaca ve isteğe cevaben ve beşerî bir yönetici beyin olmadan doğal ve kendiliğinden birleşen milyonlarca küçük üretim bilgisi (know-how)! Sadece Tanrı ağaç yapabildiğine göre, beni de sadece Tanrı yapabilir. İnsan, bir ağacı meydana getirmek için molekülleri bir araya getiremediği gibi, beni meydana getirmek için milyonlarca teknik bilgiyi de yönetemez.

Yukarda bahsettiğim nokta daha önce de söylediğim gibi şunu ifade ediyor: “Sembolize ettiğim mucizevî durumun farkına varabilirsen, insanoğlunun kaybettiği özgürlüğü kurtarabilirsin”. Bu bilgilerin otomatik olarak insan ihtiyacı ve taleplerine karşılık (yani hükümet veya diğer zorlayıcı yönetim olmadan) yaratıcılık ve verimliliğe dönüşeceğinin farkına varırsak, temel bir özgürlük parçasına sahip oluruz: Özgür insanlara inanmak. Bu inanç olmadan özgürlük olamaz.

Meselâ, posta dağıtımını gibi yaratıcı bir aktivitenin tekeli hükümette olduğunda, bir çok birey, postanın özgürce hareket eden insanlar tarafından etkin biçimde teslim edilemeyeceğine inanır. Sebebi şudur: Herkes posta teslimatı ile ilgili olayların nasıl yapıldığını bilmediğini düşünür. Başka hiçbir bireyin de yapamayacağını varsayar. Bu varsayımlar doğrudur. Hiçbir bireyin ne bir ülkenin posta dağıtımını gerçekleştirebilecek, ne de bir kalem üretebilecek kadar bilgisi vardır. Özgür insanlara inanç duyulmadığına göre -milyonlarca ufak üretim bilgisinin (know-how) doğal olarak ve mucizevî biçimde ihtiyacı karşılamak için bir araya gelip işbirliği yapabileceğinin farkına varılmadığına göre- birey ister istemez postacılığın ancak devletin “yönetici beyni” ile gerçekleştirebileceği yanlış sonucuna varacaktır.

Bolca Kanıt

Eğer ben, kurşun kalem, özgür olduklarında insanların gerçekleştirebileceği tek kanıt olsaydım, inançları fazla olmayan insanların durumu âdil olurdu. Ancak kanıtlar çoktur; sağımızda ve solumuzda. Otomobil yapımı, hesap makinesi, üretim makinesi veya binlerce diğer şeylerin üretimi gibi konular-

la karşılaştırıldığında, posta dağıtımı kolaydır. Dağıtım mı? Neden insanlar özgür bırakıldığında insan sesini bir saniyeden daha kısa bir sürede dünyaya yayabiliyorlar; bir olayı görsel olarak olay anında bir insanın evine taşıyabiliyorlar; dört saatten daha kısa bir sürede Seattle'den Baltimore'a 150 yolcuyu nakledebiliyorlar; Teksas'dan New York'daki sobalara düşük oranlarda ve destek olmadan yakıt dağıtabiliyorlar; devletin bir mektubu göndermek için talep ettiği paradan daha azını alarak Körfez'den bizim Doğu kıyılarına (dünyanın bir ucundan diğer ucuna) petrol dağıtabiliyorlar?

Vereceğim ders şudur: Bütün yaratıcı enerjileri rahat bırakın. Toplumun uyum içinde hareket etmesi için, onu organize etmek gerekir. Toplumun yasal organlarının mümkün olduğunca engelleri ortadan kaldırmasına imkân sağlayalım. Yaratıcı bilgilerin serbestçe dolaşmasına izin verelim. Özgür insanların "Görünmez El"e cevap vereceğine inanalım. Bu inanç karşılığını bulacaktır. Bendeniz, kurşun kalem, basit görünsem de, bunun pratik bir inanç olduğunun kanıtı olarak yaratılmamın mucizesini sunuyorum, bu inanç güneş, yağmur, sedir ağacı, toprak kadar pratiktir.

Çeviren: Şeyma Akın

Devletçi Zihniyet ve Piyasa Ekonomisi

Atilla Yayla

Türkiye'de devletçi zihniyet sanıldığından çok daha köklü, yaygın ve derin. Bu ülkenin kültürel toprakları devletçi zihniyetin yeşermesine ve gelişmesine çok müsait bir zemin teşkil ediyor. İnsanlar sağdan veya soldan, dindarlıktan veya ateistlikten, köylülükten veya şehirlilikten, geleneksellikten veya modernlikten, nereden ama nereden kalkarlarsa kalksınlar, sanki bir kadermiş gibi, sonunda devletçi zihniyetin bir türünde kendilerini buluyorlar. Devletçi zihniyeti ciddi anlamda ve sadece felsefi bakımdan değil ama küçük büyük günlük sonuçları bakımından da reddeden sorgulayan zihinler pek az. **Atilla Yayla** *Devletçi Zihniyet ve Piyasa Ekonomisi*'nde İslamcı sosyal demokrat, sosyalist devletçilerin argümanlarından bazılarını ele alıyor. Neden yanlış olduklarını ve hangi zararlı sonuçlara yol verebileceklerini tartışıyor. Piyasa ekonomisiyle aynı anlamda kullandığı kapitalizmi ahlâkî, mantukî ve faydacı gerekçelerle savunuyor. Aydınların kolektizim saplantısının kaynaklarını ayırtırmaya ve sonuçlarını sergilemeye gayret ediyor. İstisnai bir yazar ve istisnai bir kitap.

Piyasa